Tuomas Forsberg
Tampereen yliopisto

Ulkoasiainvaliokunnalle 18.6.2024

Asia: HE 58/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle puolustusyhteistyöstä Suomen tasavallan hallituksen ja Amerikan Yhdysvaltojen hallituksen välillä tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

1. Sopimuksen tausta, tarkoitus ja keskeisimmät vaikutukset sekä suhde Naton SOFAan käyvät hyvin ilmi hallituksen esityksestä. Kyse on raamisopimuksesta, jonka puitteissa sotilaallista yhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa voidaan vahvistaa. Sellaisenaan se selkeyttää käytäntöjä ja luo ennustettavuutta. Jos Yhdysvaltojen sitouttamista Suomen ja Pohjois-Euroopan puolustukseen halutaan edistää tiiviimmän harjoittelun, materiaalin varastoinnin, operatiivisen suunnittelun ja muiden toimien kautta, sopimus on tarpeen. Suuri osa sopimuksesta koskee melko teknisiä asioita, jotka edellyttävät muutoksia lainsäädännössä. Sellaisenaan se heijastaa Yhdysvaltojen legalistista kulttuuria ja sen perinteisiä suvereenisuuskäsityksiä mutta myös käytännön tarpeita. Kuten esityksessä todetaan, vertautuu muihin vastaaviin Yhdysvaltojen tekemiin tai neuvoteltuihin sopimuksiin muiden liittolaisten ja kumppanien (etenkin Ruotsin ja Norjan) kanssa. Sopimus ei sinällään estä erilaisia mahdollisia kiistoja tai erimielisyyksiä, joita tulevaisuudessa sopimuksen sovellusalalla voi syntyä, mutta se antaa niiden käsittelylle yhteisesti sovitun pohjan. Tärkeintä on, että vastuuvelvollisuus säilyy.

2. Sopimuksen puolustuspoliittiseen merkitykseen nähden sen sisältämät riskit ja mahdolliset ongelmat ovat suhteellisen vähäisiä. Sopimuksesta seuraavat isommat ongelmat, joista on esitetty kriittisiä huomioita ja erilaisia pelkoja ovat kuitenkin suhteellisen epätodennäköisiä. Vakavammat ongelmat Yhdysvaltojen joukkojen toimista ovat koskeneet konfliktialueita. Useimmissa liittolaismaissa on kuitenkin ollut erinäinen määrä sellaisia tapauksia, kuten kuolemiin johtaneet onnettomuudet sekä vapaa-ajalla tehdyt vakavat rikokset (raiskaukset, raa'at pahoinpitelyt ja kuolemantuottamukset, tapot tai murhat), joiden johdosta on syntynyt tekojen itsensä sekä koetun oikeudenmukaisuuden puutteen vuoksi protestiliikkeitä tai vähintään kriittistä kansalaiskeskustelua. Kulttuurierot (etenkin Aasiassa) korostavat ongelmien luonnetta. Myös kolmannet osapuolet voivat pyrkiä hyödyntämään niitä omissa informaatiokampanjoissaan ja vaikuttamisoperaatioissa.

3. Yhdysvaltalaisten ja sen joukkojen sijoitusmaiden välisistä suvereenisuusloukkauksista on tehty jonkin verran tutkimusta, mutta mitään yksiselitteistä ratkaisua niistä syntyviin ongelmiin ja kiistoihin ei ole. Kysymys on aina erilaisten periaatteiden, käytäntöjen ja tavoitteiden yhteensovittamisesta. Pääsääntönä voidaan todeta, että niihin suhtaudutaan kasvaneella vakavuudella myös Yhdysvalloissa. Esimerkiksi Etelä-Koreassa kahden koulutytön kuolemaan johtanut vuoden 2002 ”Yuangju Highway Incident”, jonka aiheuttaneet amerikkalaiset sotilaat Yhdysvaltojen sotilastuomioistuin vapautti syytteistä, johti maiden välisen liittosuhteen uudelleenmäärittelyyn.

4. Sopimusta voidaan mahdollisesti kritisoida siitä, että sen sisältämistä mahdollisista ongelmakohdista ei ole käyty riittävästi keskustelua (vrt. esim. Hans Blix Ruotsissa). Sopimusta koskevien neuvottelujen jälkeen on kuitenkin ollut puoli vuotta aikaa käydä kansalaiskeskustelua. Sitä on käytykin, mutta sopimuksen lakiteknisen luonteen vuoksi se ei ole ollut helppoa. Sopimuksesta annetut lausunnot ja poliittinen keskustelu mukaan lukien eivät kuitenkaan ole nostaneet esiin erityisiä uusia kysymyksiä. Eduskunnassa käyty huolellinen asian käsittely on kuitenkin tarpeen.